

De winst van ontkokering

Betere hulp voor
(veel) minder geld

Er gaat nog veel mis met zorg en ondersteuning, ook in de beste gemeenten van Nederland. Door organisatorisch onvermogen leveren we vaak slechtere zorg voor veel meer geld. Durven we te kiezen voor oplossingen die wél werken?

- Waarom kost hulp vaak onnodig veel geld?
- Hoe kom je tot meer logische en rendabele oplossingen?
- Waarom is juist nú veel meer politieke moed nodig?

Marco is boos. Hij woont sinds kort in een verzorgingstehuis. Maar hij wil dat niet. Hij heeft wel zorg nodig, maar dat had wat hem betreft ook prima thuis gekund. En overdag in de dagbesteding. 's Avonds zou zijn vrouw voor hem kunnen zorgen. Dat zou ze zelfs overdag kunnen, maar dan moet ze stoppen met werken. En dat kan weer niet omdat ze in de schuldsanering zitten. De Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) zegt namelijk dat er niet nóg minder inkomen mag zijn. Helaas kon de Wsnp-bewindvoerder de eigen bijdrage voor de dagbesteding niet meer betalen. Dus was de oplossing een verzorgingstehuis. De eigen bijdrage voor de dagbesteding was 10 euro per week. De dagbesteding kost ongeveer 10.000 euro per jaar. Het verzorgingstehuis ongeveer 48.000 euro per jaar. We geven dus vijf keer zoveel geld uit, om Marco slechter te helpen.

Hulpverlening: 22 keer de huurschuld

Lisa heeft een huurschuld van 3.200 euro. De woningbouwcorporatie vraagt een vonnis huisuitzetting aan, omdat ze die schuld niet kan aflossen. Lisa komt met haar drie kinderen op straat te staan. Hulpverleners regelen crisispleegzorg voor haar kinderen (13.000 euro per kind). Zelf kan Lisa de vrouwenopvang in (100 euro per dag). Dit kost de gemeente 71.000 euro per jaar. Ongeveer

22 keer zoveel als de huurschuld van Lisa. Bovendien ontnemen we haar de mogelijkheid om regie te voeren over haar eigen leven en dat van haar kinderen. En we trekken een gezin uit elkaar.

Barend, tot slot, woont beschermd. Dat kost ongeveer 40.000 euro per jaar. Hij wil wel op zichzelf wonen, maar er is geen betaalbare woonplek voor hem. In de stad waar hij woont is de wachttijd voor een sociale huurwoning twaalf jaar. Hij kan wel in een stad gaan wonen met een minder lange wachtlijst, maar dan moet hij zijn vrienden en familie, zijn sociale netwerk, missen en heeft hij weer meer ambulante begeleiding nodig. Je zou verwachten dat we voor 40.000 euro per jaar iemand in een corporatiewoning zouden kunnen laten wonen. Of op zijn minst een woning zouden moeten bouwen (zeker met een afschrijftermijn van 25 jaar). Maar dat doen we niet...

Sturen op domeinen of resultaat?

Deze voorbeelden komen wij als Instituut voor Publieke Waarden dagelijks tegen in onze actieonderzoekspraktijk. Ze komen in de beste gemeenten van Nederland voor. Het is duidelijk: we leveren in ons land vaak slechtere zorg voor veel meer geld dan nodig. Dat is geen onwil, het is organisatorisch

onvermogen. Zo kent iedere afdeling van de gemeente haar eigen beleidsdoelen en verantwoordingsdata. De afdeling Schuldhelpverlening, Werk en Inkomen, de wijkteams en de jeugdteams worden met verschillende doelen op pad gestuurd, gesanctioneerd door de gemeenteraad. Want ook raadsleden vragen vaak verantwoording op domeinen, niet op de beoogde uitkomsten.

Daarbij komt dat gemeenten vaak werken vanuit wensdenken. Zo gaan afdelingen Schuldhelpverlening en Werk en Inkomen primair uit van de aanname dat iedere burger zelfredzaam is. Wanneer dat in de praktijk niet zo is - bijvoorbeeld door een verstandelijke beperking, autisme, of niet aangeboren hersenletsel - wordt dat vaak niet herkend. Het gevolg is dat juist de meest kwetsbare burgers niet door de procedures komen. Ze beginnen tegen wil en dank schulden op te bouwen en komen soms in uitzichtloze situaties terecht. Zoals de zogeheten 'bankslapers', (veelal jong)volwassenen die zich hebben uitgeschreven, bijvoorbeeld om onder de druk van deurwaarders uit te komen. Zonder inschrijving kun je in Nederland geen uitkering ontvangen. En zonder uitkering of ander stabiel inkomen vind je geen woning. Dan rest dus de maatschappelijke opvang, waarvan de maatschappelijke kosten gemiddeld zo'n € 3.750 per maand zijn. Als er al plek is, want ook hier zijn er wachtlijsten.

Winst gemeente juist bij duurste 10%

Wij zien een terugkerend patroon: door strak vast te houden aan lokale voorwaarden uit een verkokerd domein, schieten de maatschappelijke kosten voor kwetsbare burgers omhoog en daalt de kwaliteit van leven van deze mensen navenant. Zo lossen we continu met oneigenlijke middelen relatief kleine problemen op, zoals de casussen aan het begin van dit verhaal illustreren. We lossen een woonprobleem op met een dure woonzorgvoorziening, of een schuldenprobleem met crisisleegzorg en vrouwenopvang. Het terugkerende patroon geldt natuurlijk niet voor alle burgers die ondersteuning krijgen; 90% wordt doorgaans prima geholpen. Maar juist bij de duurste 10% is nog een wereld te winnen. De komende jaren kan dit beter dan in de afgelopen decennia. Waarom? We noemen gemeenten al tijdens 'de eerste overheid'. Dankzij de decentralisaties in het sociaal domein zijn ze dat nu ook echt. Voor de introductie van de Participatiewet, de Jeugdwet en de Wmo 2015 kregen gemeenten geld van het rijk, dat ze rechtmatig aan centraal geformuleerde doelen moesten uitgeven. Nu krijgt de gemeente een 'brede doeluitkering sociaal domein', die veel meer mogelijkheden biedt.

Focus op grip of effectiviteit?

En daar komt de gemeenteraad in beeld. Die geeft de decentralisatiewetten in lokale verordeningen concreet vorm en is zo de belangrijkste partij voor de verzorgingsstaat van de toekomst. Of moeten we zeggen: de verzorgingsstad? Immers, de verzorgingsstaat van de toekomst krijgt vooral lokaal vorm. Een prachtkans, die vraagt om politieke moed. Zeker als er sprake is van budgetoverschrijdingen en tekorten. Vraagt de raad dan om meer 'grip' op het sociaal domein, en daarmee onvermijdelijk om meer bureaucratie? Of zoeken we naar andere manieren om middelen écht effectief te besteden? En vraagt de gemeenteraad dus voortaan om logische, rendabele en betrokken oplossingen? We zetten er een paar op een rij:

1 Bij financieel kwetsbare groepen is preventie van schulden essentieel. De meest effectieve manier is om de vaste lasten door de sociale dienst te laten betalen, nog voordat de uitkering wordt uitgekeerd. Dat scheelt een hoop ellende en torenhoge bewindvoeringskosten. Dit is een aantrekkelijke optie, vooral voor mensen met een verstandelijke beperking, mensen die niet geletterd of gecijferd zijn, verward gedrag vertonen of al drie keer schuldhulpverlening nodig hebben gehad.

2 Investeer in de beschikbaarheid van betaalbare woningen. In veel gemeente zitten burgers onnodig lang in dure woonzorgvoorzieningen – per geval besparen we als gemeenschap al snel 20.000 euro wanneer deze mensen tijdig kunnen uitstromen.

3 Maak het verstrekken van een postadres een 'ja, tenzij'. De huidige drempels voor aanvraag van een postadres zijn vaak te hoog. Combineer het eenvoudiger verstrekken van een postadres met een fraudecheck en een duurzaam plan voor de burger in kwestie.

Wilt u de komende vier jaar echt impact realiseren? Ga dan op zoek naar de zogeheten 'zwarte zwanen' van beleid. Vraagt u de wethouders vooral hoe vaak mensen zijn afgewezen bij verschillende loketten, en welke gevolgen dat heeft gehad. Het zijn namelijk juist die onbedoelde, ongewenste effecten van beleid die de beste grondstof bieden voor de transformatie van het sociaal domein. De beste gesprekspartners daar zijn uitvoerende professionals. En de kwetsbare burgers zelf natuurlijk.

Albert Jan Kruiter en Bram Eidhof,
Instituut voor Publieke Waarden

foto: Pameijer, het verhaal van Tristan staat op buurtcirkel.nl/tristan (Tristan komt niet voor in het artikel)

- Ga er niet vanuit dat elke burger zo zelfredzaam is als u zou wensen
- Stuur op resultaat, niet op domeinen
- Vraag burgers en professionals naar de zwarte zwanen